

DEMOKRATINĖS VALSTYBĖS PAGRINDAI 1922 M. LIETUVOS VALSTYBĖS KONSTITUCIJOJE: ŽVILGSNIS IŠ GALIOJANČIOS KONSTITUCIJOS PERSPEKTYVOS¹

PROF. DR. DAINIUS ŽALIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO PIRMININKAS

*Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra
Vilnius University Faculty of Law, Department of Public Law
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
El. paštas dainius.zalimas@tf.vu.lt*

Santrauka

*Šiame straipsnyje 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija, pasi-
telkus jos parengiamąją medžiagą, nagrinėjama trijų esminių demo-
kratinius valstybės pagrindus atskleidžiančių konstitucinių principų –
Konstitucijos viršenybės, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms bei
valdžių padalijimo – įtvirtinimo aspektais. Pabrėžiami jų įtvirtinimo
pranašumai tuomečiu laikotarpiu, taip pat nurodomi jų įtvirtinimo
trūkumai žvelgiant iš šiandienos perspektyvos. Argumentuojama, kad
1922 m. Konstitucijoje glūdi šiuolaikinės Lietuvos valstybės konstituci-
nių demokratišų tradicijų ištakos. Iš 1922 m. Konstitucijos galiojan-
čioje Konstitucijoje buvo perimta parlamentinės respublikos tradicija,*

¹ Straipsnis parengtas pagal prof. dr. Dainiaus Žalimo pranešimą „Demokratinės valstybės užuomazgos 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje“, skaitytą 2017 m. gegužės 17 d. Lietuvos Respublikos Seimo rūmuose vykusioje apskritojo stalo diskusijoje „Lietuvos konstitucingumo raida“.

taip pat vertingiausi pirmiau išvardytų principų elementai, pakoreguoti 1922 m. konstitucinio reguliavimo trūkumai.

Reikšminiai žodžiai: demokratijos principas; 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija; Konstitucijos viršenybės principas; pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms principas; valdžių padalijimo principas; 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija.

Įvadas

Domėtis nacionaliniais konstituciniais demokratijos aspektais vis skatina pirmiausia tai, kad demokratija greta pagarbos prigimtinėms žmogaus teisėms, valstybės nepriklausomybės yra viena iš pamatinių konstitucinių vertybių, kuriomis grindžiama Lietuvos konstitucinė tapatybė² ir kurios dėl to jokiomis aplinkybėmis negali būti paneigtos³. Nors tarptautiniu mastu Lietuva vertinama kaip pažengusi demokratija, jai vis dar aktualus uždavinys⁴ – gerinti esamą situaciją, nepamirštant esminių demokratijos aspektų, įtvirtintų galiojančioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁵. Tai – Konstitucijos viršenybė, žmogaus teisių ir laisvių apsauga, visų asmenų lygybė įstatymui ir teismui, teisė į teisminę gynybą, laisvi ir periodiški rinkimai, valdžių padalijimas ir pusiausvyra, valdžios

² Apie konstitucinės tapatybės sąvoką ir Lietuvos konstitucinę tapatybę plačiau žr. Žalimas, D. Lietuvos konstitucinės tapatybės ir žmogaus teisių apsaugos sąveika. *Jurisprudencija*. 2017, [t.] 24(1).

³ Jų paneigimas reikštų galiojančios Konstitucijos esmės paneigimą. Žr. Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 152-7779; 2014 m. sausio 24 d. nutarimas. TAR, 2014-01-24, Nr. 478.

⁴ 2017 m. Lietuva, įvertinta 2,32 demokratijos taško, vis dar atsilieka nuo brandžios demokratijos valstybių ir siekia demokratiškiausių valstybių įvertinimo, kuris yra lygus 1 taškui. Jungtinių Valstijų nevyriausybinių organizacijos „Freedom House“ tyrimas, 2017 [interaktyvus, žiūrėta 2017-09-22] <<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2017>>.

⁵ Žr. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

atsakomybė piliečiams, demokratinis sprendimų priėmimo procesas, politinis pliuralizmas, galimybės plėtotis pilietinei visuomenei ir kita⁶.

Žvelgdami į demokratiją kaip pamatinį galiojančioje Konstitucijoje įtvirtintą valstybės principą, kreipiantį teisės sistemą, prisimename ir tai, kad nepriklausomos, demokratinės, prigimtines žmogaus teises gerbiančios valstybės kūrimas ir puoselėjimas yra Lietuvos istorinė bei konstitucinė tradicija. Ji kyla ne tik iš pamatinių valstybės nepriklausomybės aktų – 1918 m. vasario 16-osios Nepriklausomybės Akto, okupacijos metais priimtos 1949 m. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos ir 1990 m. kovo 11 d. akto „Dėl nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymo“⁷. Ši tradicija taip pat atsispindi 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijoje⁸ (toliau – ir 1922 m. Konstitucija), faktiškai užbaigusioje nepriklausomos valstybės atkūrimo procesą ir buvusioje įkvėpimo šaltiniu galiojančiai Lietuvos Respublikos Konstitucijai⁹. Maža to – iš 2017 m. 95-metį švenčiančios Lietuvos Valstybės Konstitucijos, Steigiamojo Seimo priimtos 1922 m. rugpjūčio 1 d., o paskelbtos ir įsigaliojusios tų pačių metų rugpjūčio 6 d., patirties semiamasi iki šiol. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas), vykdydamas jam priskirtas konstitucines funkcijas, kartu gindamas Konstitucijoje įtvirtintą demokratinę santvarką ir taip prisidėdamas prie stabilios ir veiksmingos demokratijos

⁶ Konstitucinis Teismas įvardino būtinumą užtikrinti šiuos aspektus galiojančios Konstitucijos 1 straipsnio kontekste. 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 93-4000 ir kt.

⁷ Konstitucinio Teismo pirmininkas: „Nepriklausomos, demokratinės, prigimtines žmogaus teises gerbiančios valstybės kūrimas yra Lietuvos istorinė ir konstitucinė tradicija“, 2016-10-28 [interaktyvus, žiūrėta 2017-09-26] <<http://www.lrkt.lt/lt/naujienos/ivykiai/konstitucinio-teismo-pirmininkas-nepriklausomos-demokratinės-prigimtines-zmogaus-teses-gerbiancios-valstybes-kurimas-yra-lietuvos-istorine-ir-konstitucine-tradicija/796>>.

⁸ Lietuvos Valstybės Konstitucija su paaiškinimais. Kaunas: V. Jankūnaitė. 1922. *Lietuvos valstybės konstitucija*. Sudarė K. Valančius. Vilnius, 1989, p. 15–34.

⁹ Žilys, J. Konstitucija – tarp lūkesčių ir tikrovės. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2009, Nr. 4 (16), p. 217; Maksimaitis, M. Lietuvos konstitucionalizmo tradicijų formavimasis. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2012, Nr. 4 (28), p. 288.

kūrimo¹⁰, yra patvirtinęs, kad būtent šioje Konstitucijoje glūdi XX a. Lietuvos valstybės konstitucinės tradicijos ištakos¹¹. Jis ne kartą rėmėsi 1922 m. Konstitucija, aiškindamas tradicijas, turinčias įtakos dabartinės Konstitucijos sampratai¹².

1922 m. Konstitucijos nagrinėjimo reikšmingumas kyla būtent iš to, kad ji įtvirtino Lietuvą kaip nepriklausomą demokratinę respubliką, ir taip buvo įgyvendintas 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akte išreikštas Tautos siekis gyventi nepriklausomoje ir demokratiniais pagrindais funkcionuojančioje valstybėje. Grįsdami 1922 m. Konstitucijos nagrinėjimo jos demokratinį turinio elementų požiūriu svarbą turime pabrėžti ir tai, kad Lietuvos valstybės tęstinumą įtvirtinusios Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijoje¹³ nepriklausomos Lietuvos valstybės ateitis ir konstitucinė tapatybė sieta su demokratine santvarka, įtvirtinta ir 1922 m. Konstitucijoje, o ne su 1926 m. pabaigoje įvestu autoritariniu režimu.

1922 m. Konstitucija skelbė ir įtvirtino vertybes, dėl kurių ji vadinama pirmąja nuolatine demokratinio turinio Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kurios pradėta demokratinės konstitucinės santvarkos tradiciją tęsė galiojanti 1992 m. Konstitucija, 2017 m. taip pat skaičiuojanti gražią sukaktį – 25-ąsias metines, sudariusi prielaidas tolesnei demokratinės valstybės raidai žengiant pažangios demokratinės

¹⁰ Konstitucinio Teismo pirmininkas D. Žalimas: perėjimas prie demokratijos neturi būti amžinai besitęsiantis procesas, 2016-09-13 [interaktyvus, žiūrėta 2017-09-26] <<http://www.lrkt.lt/lt/naujienos/ivykiai/konstitucinio-teismo-pirmininkas-d.-zalimas-perejimas-prie-demokratijos-neturi-buti-amzinai-besitesiantis-procesas/760>>.

¹¹ 1997 m. kovo 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 23-546.

¹² 1996 m. rugsėjo 25 d. nutariame galiojančios Konstitucijos 47 straipsnio aiškinimo kontekste (*Valstybės žinios*. 1996, Nr. 92-2173), 1997 m. kovo 12 d. nutarime galiojančios Konstitucijos 52 straipsnio aiškinimo kontekste (*Valstybės žinios*. 1997, Nr. 23-546), 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime mirties baudmės klausimo kontekste (*Valstybės žinios*. 1998, Nr. 109-3004), 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime pilietybės santykių aiškinimo kontekste (*Valstybės žinios*. 2006-11-16, Nr. 123-4650).

¹³ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 11-241.

valstybės link. Šis straipsnis ir skirtas trijų principų, atspindinčių esminius demokratinius 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos turinio aspektus – Konstitucijos viršenybės, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms bei valdžių padalijimo – įtvirtinimo šioje Konstitucijoje bruožams išnagrinėti. 1922 m. Konstitucija vertinama kaip pralenkusi laiką būtent dėl joje įkūnytų šių principų elementų, kurie tuo metu Lietuvoje dar tik buvo pradėję skintis kelią. Straipsnyje kartu nevengiama įvardyti ir nurodytų principų įtvirtinimo trūkumų, žvelgiant iš galiojančios Konstitucijos perspektyvos. Jie rodo, ko neturime kartoti ir ko reikėtų pasimokyti iš šio dokumento. Nenuostabu, kad žvelgdami iš galiojančios Konstitucijos perspektyvos Konstitucijas gretiname demokratijos principo aspektu, pripažįstamu „vienu ryškiausių ir akivaizdžiausių abiejų Konstitucijų principų“¹⁴.

Straipsnyje pirmiausia atskleidžiamos 1922 m. Konstitucijos demokratinę turinį skatinusios ir jį neigiamai veikusios jos rengimo bei priėmimo aplinkybės Steigiamajame Seime, remiantis šaltiniais, nagrinėjančiais jas. Siekiama išsiaiškinti 1922 m. Konstitucijos rengimo, priėmimo ir veikimo kontekstą, svarbų suvokiant šios Konstitucijos nuostatas. 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija kaip dokumentas dėl jos turinio ir ne trumpai trukusio jos rengimo laiko¹⁵ ypatumų yra išskirtinas iš kitų šio Seimo, veikusio 1920–1922 m., darbų. Be to, nors ėjimas 1922 m. Konstitucijos link vedė per 1918–1920 m. Konstitucijas, jos šiame straipsnyje iš esmės nenagrinėjamos. O po 1922 m. Konstitucijos pasirodę konstituciniai aktai (1928, 1938 m.) juo labiau netiriami, nes jie ėmė tolti nuo vieno svarbiausių Vasario 16-osios

¹⁴ Lapinskas, K. Lietuvos konstitucijų istorinių teisinių sąsajų beiėškant. *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998, p. 45.

¹⁵ Konstitucijos projektui Steigiamojo Seimo komisijoje parengti prirėikė kiek daugiau nei pusantrų metų, o iš šio Seimo stenogramų („Steigiamojo Seimo darbų“) matyti, kad projektas Seime buvo pradėtas svarstyti 1922 m. vasario 24 d. ir trys jo svarstymai vyko iki rugpjūčio 1 d. (pradėta vasario 24 d. 176 posėdyje, o baigta rugpjūčio 1 d. 234 posėdyje). Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 115, 117.

akto nustatytų reikalavimų atkurtajai valstybei tvarkytis demokratijos pagrindais¹⁶.

Išdėstytais aspektais tyrimo objekto nagrinėjimas, nors artimas mokslo darbams (ypač teisės srities), kuriuose analizuojama 1922 m. Konstitucija ir jos priėmimo procesas, nuo jų skiriasi šios Konstitucijos nuostatų analize konstitucinės jurisprudencijos teiginių kontekste.

1. 1922 m. Konstitucijos demokratinį turinį skatinusios ir jį neigiamai veikusios jos rengimo bei priėmimo aplinkybės Steigiamajame Seime

Pirmoji nuolatinė Lietuvos valstybės Konstitucija buvo veikiamą to meto dvasios – po pokario Europą pasklidusių demokratijos, politinio pliuralizmo, liberalizmo idėjų ir idealų. Rengiant 1922 m. Konstituciją buvo perimama demokratiškos Vakarų valstybių konstitucijų kūrybos patirtis, nes, kaip rašė Steigiamojo Seimo atstovas Juozas Purickis, „tokiam darbui kaip konstitucijos parašymas St. Seimas neturėjo nei teoriškų žinių, nei praktinio patyrimo“¹⁷. Kaip ir galiojančios Konstitucijos atveju, kai Europos valstybių ir kitų šalių konstitucijų demokratinės idėjos buvo orientyras rengiant jos projektą¹⁸, apie 1922 m. Konstitucijos rengimo šaltinius patvirtinama, kad kitų demokratiškos valstybių (Europos, ir ne tik jos) konstitucijos darė poveikį Lietuvos Valstybės Konstitucijai¹⁹. Konstitucijos rengimo šaltinių analizė rodo,

¹⁶ Maksimaitis, M. Lithuania's Constitutions adopted in 1918–1940. *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 101.

¹⁷ Purickis, J. Seimų laikai. *Pirmasis nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis*: straipsnių rinkinys. Kaunas: Šviesa, 1990, p. 113.

¹⁸ Žilys, J. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos kai kurios teisinės ir politinės ištakos. *Jurisprudencija*. 2002, [t.] 30(22), p. 166; Žilys, J. Kelias į Lietuvos Respublikos Konstituciją: pagrindiniai teisiniai politiniai ženklai. *Nepriklausomybės sąsiuviniai*. 2012, [Nr.] 2(2), p. 16.

¹⁹ Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 114, 122–123.

kad 1922 m. Konstitucija rengta orientuojantis į pažangios demokratinės valstybės kūrimą.

Glaustai dera paminėti tai, kad nors dėl esminių valstybingumo nuostatų buvo sutariama, tačiau Lietuvos valstybingumo atkūrimo darbai vyko sunkiomis vidaus ir išorės sąlygomis. Tokios aplinkybės, kaip politinių jėgų Steigiamajame Seime pokyčiai ir persigrūpavimai, lėmė konkretų 1922 m. Konstitucijos nuostatų turinį. Kai kuriais svarbiais klausimais Steigiamojo Seimo politinių partijų pozicijos ir nuostatos ryškiai išsiskyrė, pavyzdžiui, dėl Respublikos Prezidento institucijos būtinumo, dėl Seimo ir Respublikos Prezidento galių paskirstymo, dėl valstybės ir Bažnyčios santykių reguliavimo ir pasaulėžiūros klausimų. Šie nesutarimai buvo tokie dideli, kad po svarstymų Seime 1922 m. Konstitucija buvo priimta iš esmės vienos Steigiamajame Seime dominavusios politinės jėgos (krikščionių demokratų) balsais ir nebuvo ypatingo visuomenės sutarimo ar politinio kompromiso rezultatas – 1992 m. Konstitucijos tekstas atspindi visų svarbiausių tuometinių politinių jėgų kompromisą ir buvo priimtas referendumu. Reiškiamą nuomonę, kad 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija buvo kompromiso teisinis aktas, atspindėjęs tam tikros to meto visuomenės daugumos interesų pusiausvyrą²⁰. Tačiau 1922 m. Konstitucija nebuvo antimajoritarinė, ne visi visuomenės sluoksniai jautėsi vienodai įsipareigoję jai, ir tai, ko gero, buvo viena svarbiausių jos greito žlugimo – realiai ji galiojo tik kiek daugiau nei ketverius metus – priežasčių.

Kaip bus matoma toliau, 1922 m. Konstitucijos priėmimas atitinkamos Steigiamojo Seimo daugumos balsais lėmė tai, kad šalia labai pažangių ir liberalių individualias žmogaus teises įtvirtinusių jos nuostatų buvo ir gana konservatyvių, žmogaus pasirinkimo laisvę varžančių normų (pvz., nustatytas privalomas religijos mokymas mokyklose).

²⁰ Maksimaitis, M. Lithuania's Constitutions adopted in 1918–1940. *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 86.

Visgi reikia pripažinti, kad šios nuostatos, dėl kurių reiškiami neigiami vertinimai, neleidžia paneigti iš esmės demokratinio Konstitucijos turinio, kurį sudaro demokratinų vertybių visuma, įskaitant ir toliau atskleistinus Konstitucijos viršenybės, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms bei valdžių padalijimo principus.

Apibendrinant galima teigti, kad 1922 m. Konstitucijos demokratinį turinį skatinusios aplinkybės buvo orientavimasis į pažangios demokratinės valstybės kūrimą. Konstitucijos parengiamoji stadija pasižymėjo atvirumu demokratinų Vakarų valstybių teisinėms tradicijoms, kurios buvo perimamos. Palankus demokratiniam Konstitucijos turiniui veiksnys buvo ir demokratinis Konstitucijos priėmimo būdas, kai ji buvusi priimta demokratine tvarka išrinkto Steigiamojo Seimo – Tautos valios reiškėjo ir įgalioto jos vykdytojo, palyginti su kitomis Lietuvos tarpukario laikotarpio konstitucijomis.

2. Esminiai demokratijos aspektai

Nagrinėjant konkrečias konstitucijos turinio nuostatas, pradėta nuo vertybių, kuriomis įprastai grindžiama valstybės konstitucija, atspirties taško – preambulės, kuri yra raktas konstitucinio reguliavimo sistemai suprasti²¹; ji nustato tolesnio konstitucinio teksto toną²². Pirmiausia, 1922 m. Konstitucijos preambulė liudijo Steigiamojo Seimo siekius įtvirtinti demokratinis valstybės pamatus ir užtikrinti jos demokratinę raidą. Preambulėje įvardyti keturi pagrindiniai valstybės tikslai: nutiesti tvirtus demokratingus pagrindus

²¹ Jarašiūnas, E. Lietuvos Respublikos Konstitucijos forma, struktūra, turinys. Birmontienė, T.; Jarašiūnas, E.; Kūris, E.; Maksimaitis, K.; Mesonis, G.; Normantas, A.; Pumputis, A.; Vaitiekienė, E.; Vidrinskaitė, S.; Žilys, J. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 171.

²² Theil, S. Three insights from Peter Häberle's „Preambles in the text and context of constitutions“. U. K. Constitutional Law Blog, 25th Mar 2015 [interaktyvus, žiūrėta 2017-09-26] <<https://ukconstitutionallaw.org/2015/03/25/stefan-theil-three-insights-from-peter-haberles-preambles-in-the-text-and-context-of-constitutions/>>.

nepriklausomam valstybės gyvenimui; sudaryti sąlygas teisingumui ir teisėtumui tarpti; užtikrinti visų piliečių lygybę, laisvę ir gerovę, o žmonių darbui ir dorai – tinkamą valstybės globą. Remiantis šiais siekais, nagrinėjamas toliau išdėstytų 1922 m. Konstitucijos nuostatų turinys.

Pradžioje taip pat reikia pabrėžti, kad pamatiniai Lietuvos valstybingumo principai įtvirtinti 1922 m. Konstitucijos 1 straipsnyje, jame skelbta, kad „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika“. Galima pastebėti, kad ši nuostata pažodžiui perimta 1992 m. Konstitucijos 1 straipsnyje. Taigi 1922 m. Konstitucijoje buvo konstituciškai įtvirtinti 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akto (deklaravusio Lietuvos nepriklausomą demokratinę valstybę)²³ ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucijos dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės²⁴ (deklaravusios Lietuvos valstybės valdymo formą – respubliką) pagrindiniai principai.

2.1. Konstitucijos viršenybės principas

Konstitucijos viršenybė nurodyta kaip pirmasis iš Konstitucinio Teismo (šio straipsnio įvade) išvardytų esminių demokratijos aspektų, aiškinant galiojančios Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatas. Konstitucijos viršenybės užtikrinimas reiškia, kad Lietuvos teisės sistema suvokiama kaip konstituciocentrinė. Jai būdingi šie esminiai bruožai: Konstitucijos suvokimas kaip aukščiausiosios teisės, kurią turi atitikti visi kiti teisės aktai; Konstitucijos supratimas kaip jurisprudencinės Konstitucijos – neatskiriamos Konstitucijos teksto ir oficialios konstitucinės doktrinos, plėtojamos konstitucinėje jurisprudencijoje ir pateikiančios oficialų, privalomą Konstitucijos teksto aiškinimą, jungties, todėl Konstitucija (konstitucinė teisė) teturi tik keletą šaltinių:

²³ [Interaktyvus, žiūrėta 2017-09-26] <<http://www.lrkt.lt/lt/teisine-informacija/lietuvos-nepriklausomybes-aktai/vasario-16-osios-aktas/357>>.

²⁴ The Resolution of the Constituent Assembly (Seimas) (15 May 1920). *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 397–405.

Konstitucijos tekstą ir Konstitucinio Teismo aktus (oficialiąją konstitucinę doktriną) bei kita.²⁵

Atsigręžus į 1922 m. Konstituciją, matoma, kad jos preambulėje buvo deklaruotas Lietuvos valstybės tikslas sudaryti sąlygas „teisingumui ir teisėtumui tarpti“. Šis tikslas būtų neįsivaizduojamas be pačios Konstitucijos aukščiausiosios teisinės galios deklaravimo.

Galima teigti, kad 1922 m. Konstitucijoje išvengiame konstitucio-centrinės šalies teisinės sistemos tradicijos pradžia. Po intensyvių debatų Steigiamajame Seime buvo aiškiai įtvirtinta Konstitucijos viršenybė teisės aktų sistemoje: jos 3 straipsnis (paragrafai įprastumo dėlei vadinami straipsniais), išdėstytas Konstitucijos pradžioje, jos skyriuje „Bendrieji dėsniai“, skelbė, kad „neturi galios joks įstatymas, priešingas Konstitucijai“. Beje, analogiška nuostata įtvirtinta 1992 m. Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje. 1922 m. Konstitucijos 106 straipsnyje taip pat buvo išdėstyta pereinamojo pobūdžio nuostata, išreiškianti Konstitucijos viršenybę, kad „veikusieji Lietuvoje ligi šios Konstitucijos paskelbimo dienos įstatymai, kurie šiai Konstitucijai neprieštarauja <...>, palieka galioje“. Vėlg galima matyti, kad tam tikra apimtimi panašią nuostatą matome įtvirtintą ir galiojančioje Konstitucijoje (Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“, kuris yra Konstitucijos sudedamoji dalis, 2 straipsnis).

Konstitucijos viršenybei šalies teisinėje sistemoje laiduoti yra būtinas jos stabilumas, kurio prielaida yra ypatinga ir sudėtingesnė nei įstatymų nustatyta jos keitimo tvarka. Todėl 1922 m. Konstitucijoje (102–103 straipsniuose) buvo nustatytos gana sudėtingos jos keitimo sąlygos, nors lengvesnės nei 1992 m. Konstitucijoje. Jomis siekta apsaugoti Konstituciją nuo galimų dažnų ir nepagrįstų pataisų (būtina 3/5

²⁵ Apie konstitucio-centrinei teisės sistemos sampratai būdingus bruožus plačiau žr.: Žalimas, D. Viability of the Constitution and the Role of the Constitutional Court [interaktyvus, žiūrėta 2017-09-26] <<http://lrkt.lt/data/public/uploads/2015/10/viability-of-the-constitution-lvivroundtable.pdf>>; Žalimas, D. The Constitution of the Republic of Lithuania as the Jurisprudential Constituion. *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 334–335.

visų Seimo narių (Tautos atstovų) dauguma Konstitucijai keisti, esant galimybei perduoti šį klausimą referendumui). Kaip teigė tarpukario Lietuvos teisės mokslo autoritetas Mykolas Romeris, „nemanome, kad mūsų konstitucija gyvens tiek amžių, kiek gyvens ir Lietuva <...> Bet vis dėlto konstitucijos įstatymas turėtų būti pastovus ir todėl taip sustatytas, kad tiktų ne vienai valandai ir net ne vienai piliečių kartai“²⁶.

Nors galvota apie 1922 m. Konstitucijos stabilumą ir ilgalaikiškumą, vis dėlto joje trūko vieno esminio elemento, būtino jos viršenybei realiai užtikrinti, – konstitucinės kontrolės mechanizmo. 1922 m. Konstitucija neišdrįsta įsteigti konstitucinio teismo ar analogiškos neshališkos nepriklausomos institucijos, galinčios spręsti įstatymų konstitucingumo klausimus. Nors diskusijose dėl 1922 m. Konstitucijos turinio buvo keltos idėjos, kad būtina įstatymų konstitucingumo kontrolę vykdanči institucija, nesiryžta žengti Austrijos ir Čekoslovakijos keliu ir ją įsteigti, nes nuspręsta kurti tokį parlamentinio valstybės valdymo modelį, pagal kurį parlamentas, kaip Tautos atstovybė, turėtų nevaržomas galias, tikėta parlamento išmintimi ir neinvestuojamas jo gebėjimas paisyti savo paties priimtos ir keičiamos Konstitucijos. Kai kurių didžiųjų politinių partijų atstovų Steigiamajame Seime nuomone, „gali būti kontrolės organas tikrai vienas – būtent tų visų įstatymų leidėjų sąžinė“²⁷. Vis dėlto, Juozo Žilio teigimu, nors „įstatymų konstitucingumo principo įtvirtinimas Konstitucijoje reiškė, jog teisėtumo doktrina buvo pripažinta kaip vienas svarbiausių visuomenės ir valstybės raidos dėsnių“, tačiau „be specialaus teisinio reguliavimo tokia funkcija liko

²⁶ Römeris, M. Lietuvos suvereninė valdžia Konstitucijos projektu. *Teisė*. 1922, Nr. 1, p. 4.

²⁷ Pateikiama Steigiamojo Seimo atstovo Vytauto Bičiūno kalba Steigiamojo Seimo posėdyje. Žilys, J. *Konstitucinis Teisimas – teisinės ir istorinės prielaidos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p. 40. 1922 m. Konstitucijos 35 straipsnyje nustatyta, kad „kiekvienas atstovas, pradėdamas eiti savo pareigas, prisiekia arba iškilmingai pasižada būti ištikimas Lietuvos Respublikai, saugoti jos įstatymus ir sąžiningai vykdyti Tautos atstovo įgaliojimus“.

tik demokratine abstrakcija²⁸. Tad Konstitucijos viršenybės principas buvo pasmerktas būti gražia deklaracija, kurios laikymąsi galėjo kontroliuoti tik Seimas, iš prigimties negalintis būti šiai funkcijai tinkama nešališka ir nepriklausoma institucija. Vis dėlto jau pats šio principo įtvirtinimas tuometiniame kontekste reiškė didžiulę pažangą ir netgi buvo sektinas pavyzdys daugeliui valstybių.

2.2. Pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms principas

Žmogaus teisės yra neatsiejamos nuo demokratijos sampratos, nes be demokratijos neįmanoma laiduoti individualių žmogaus teisių visiems asmenims be diskriminacijos, o negerbiant žmogaus teisių (ypač mažumoms priklausančių asmenų) negali būti demokratinės santvarkos. Konstitucinis Teismas 2014 m. liepos 11 d. nutarime²⁹ prigimtinę žmogaus teisių ir laisvių pobūdį, kaip neatskiriamą demokratinės konstitucinės santvarkos atributą, priskyrė prie nekeičiamų arba „amžinų“ fundamentalių konstitucinių vertybių.

1922 m. Konstitucijoje žmogaus teisės sietinos ne tik su Konstitucijos preambulės siekiais, bet ir su jos pamatiniu 1 straipsniu, kuriame nustatyta, kad „Lietuvos Valstybė yra nepriklausoma demokratinė Respublika.“ Pasak išeivijos teisininko Juozo Varno, „<...> demokratija yra gyvenimo būdas, pagrįstas socialiniu teisingumu, žmogiškiosios vertybės kiekviename žmoguje atpažinimu, visų žmonių lygybe ir artimo meile. Kartu ji yra ir moralinė pareiga gerbti žmogų, gerbti jo asmenybę.“³⁰

Įtvirtinant žmogaus teises 1922 m. Konstitucijoje vadovautasi liberalizmo filosofija, iškeliančia individualių teisių gynybą ir ribotos

²⁸ Žilys, J. *Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001, p. 41.

²⁹ Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas. TAR, 2014-07-11, Nr. 10117.

³⁰ Varnas, J. Dėl demokratijos esmės. *Tėvynės sargas*. 1978, Nr. 2 (40), p. 47; Maksimaitis, M.; Miliauskaitė, K.; Šapoka, G. *Valstybės ir teisės problemos lietuvių išeivijos publikacijose (1944–1990)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 54.

valstybės valdžios idėją³¹. Konstitucijoje įtvirtintos teisės – asmeninės, pilietinės, ekonominės ir socialinės, kultūrinės, tautinių mažumų – buvo išdėstytos plačiau nei laikinosiose tarpukario Lietuvos konstitucijose ir skyrėsi jų išdėstymo vieta³². Tai, kad Lietuvos piliečiams ir jų teisėms skirtas jau II skyrius (8–21 straipsniai), rodo, jog pagarba žmogaus teisėms traktuota kaip ypač svarbi konstitucinė vertybė. Šiame skyriuje įtvirtintos tokios pagrindinės žmogaus teisės, kaip teisė į pilietybę (8 straipsnis), lygybė prieš įstatymus, ypač vyrų ir moterų (10 straipsnis), asmens neliečiamybė (11 straipsnis), buto neliečiamybė (12 straipsnis), tikėjimo ir sąžinės laisvė (13 straipsnis), korespondencijos ir susižinojimo paslaptis (14 straipsnis), taikių susirinkimų laisvė (16 straipsnis), draugijų ir sąjungų laisvė (17 straipsnis), nuosavybės teisė (21 straipsnis). Tarpukario teisininkai šį Konstitucijos skyrių pagal formą ir turinį siejo su Prancūzijos 1789 m. Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija³³. Panašus teisių sąrašas (turinio ir dėstymo formos atžvilgiu) laikytas įprastu demokratinių valstybių konstitucijoms³⁴. Konstitucijoje įtvirtinant žmogaus teisių sąrašą siekta ne suteikti asmenims teises, o pripažinti jas prigimtinėmis ir, uždraudžiant

³¹ Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 129.

³² Birmontienė, T. Žmogaus teisių ir laisvių koncepcija 1922 m. Lietuvos valstybės konstitucijoje. *Mūsų konstitucionalizmo raida: straipsnių rinkinys*. Vilnius: Valstybės žinios, 2003, p. 127.

³³ Maksimaitis, M. Žmogaus teisių doktrinos raida tarpukario Lietuvoje. *Teisės reforma Lietuvoje ir Lenkijoje ir Europos žmogaus teisių konvencija*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 98; Miliauskaitė, K.; Šapoka, G.; Venckienė, E. Law-governed State in the Lithuanian Constitutional Doctrine (1918–1940). *International Journal of Liberal Arts and Social Science*. 2015, Vol. 3 (1), p. 40; Žalimas, D. Lietuvos konstitucinės tapatybės ir žmogaus teisių apsaugos sąveika. *Jurisprudencija*. 2017, [t.] 24(1), p. 39.

³⁴ Maksimaitis, M. Žmogaus teisių doktrinos raida tarpukario Lietuvoje. *Teisės reforma Lietuvoje ir Lenkijoje ir Europos žmogaus teisių konvencija*. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1999, p. 98; Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 129; Maksimaitis, M.; Šapoka, G.; Miliauskaitė, K. *Valstybės ir teisės problemos lietuvių išėvijos publikacijose (1944–1990)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 54.

nepagrįstą žmogaus teisių varžymą, riboti valdžios galias kištis į šių teisių įgyvendinimą.

Demokratinę Konstitucijos turinį ryškiai atskleidė tai, kaip jos 15 straipsnyje buvo įtvirtinta ir suvokiama žodžio ir spaudos laisvė: ši laisvė galėjo būti suvaržyta „tik įstatyme numatytais atsitikimais, kada tai yra reikalinga dorai ar valstybės tvarkai apsaugoti“. Nors po didelių ginčų Steigiamajame Seime iš Konstitucijos projekto išbraukta frazė „Cenzūros nėra“³⁵ (jos esmę atitinkanti formuluotė „masinės informacijos cenzūra draudžiama“ įtvirtinta galiojančios Konstitucijos 44 straipsnio 1 dalyje), spaudos ir žodžio laisvė laikyta vienu didžiausių demokratijos ramsčių ir jau tada žiniasklaida pripažinta neformaliąja ketvirtąja valdžia. Tuo buvo įsitikinęs ir vienas iš 1922 m. Konstitucijos kūrėjų, Lietuvos Prezidentas Kazys Grinius, atkakliai kovojęs už šias teises ir priešinęs bet kokiems bandymams riboti spaudos laisvę, įvesti cenzūrą: „<...> nenorime suprasti, kad jei yra demokratinė valstybė, kur kiekvienas pilietis yra lyg karalius ir turi teises kištis į valstybės reikalus, ir pareigas tokias turi, tai ten be spaudos laisvės negalima apsieiti, nes spauda turi piliečius informuoti, <...>, per ją piliečiai turi pasisakyti, <...> spauda turi duoti galimybės sukontroliuoti, suvaldyti saualę valdininkų ir visokių žmonių, kurie pripuolamai ar kaip kitaip turi įgiję valdžią.“

Pabrėžtina, kad 1922 m. Konstitucijos 9 straipsniu („niekas negali būti kartu Lietuvos ir kurios kitos Valstybės pilietis“) pradedama konstitucinė daugybines pilietybės draudimo tradicija (ši Konstitucija ir ši pradedama tradicija nurodyta ir Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime³⁶), pratęsta 1992 m. Konstitucijos 12 straipsnio 2 dalyje. Toks draudimas buvo pagrįstas ir tuo, kad „<...> dabar yra daug svetimšalių, kurie, neatsižadėdami vieni Lenkijos, kiti Rusijos, norėtų Lietuvoje naudotis Lietuvos piliečių teisėmis, bet nenori eiti tų

³⁵ Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 130.

³⁶ *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 123-4650.

pareigų, kurios tenka Lietuvos piliečiams. Dėl to Konstitucijoje ir yra įrašyta, kad niekas negali būti Lietuvos ir drauge kurios kitos valstybės pilietis.³⁷

Vis dėlto nors mokslo darbuose neigiamai vertinama 1922 m. Konstitucijos formuluotė „pilietis“, ypač kai neturima omenyje asmens politinių teisių, jos vartojimas aiškinamas plačiai. Antai nurodoma, kad „visoms tarpukario konstitucijoms būdingas susiaurintas teisių ir laisvių subjektų įvardijimas piliečiais. Tačiau, išskyrus politinių teisių subjektus, šis terminas faktiškai apėmė žmones, fizinius asmenis, visus valstybės gyventojus.“³⁸ Ir Konstitucinis Teismas, pavyzdžiui, aiškina, kad galiojančios Konstitucijos 32 straipsnį³⁹, reglamentuojantį kilnojimosi laisvę, kuriame vartojamas lietuvių terminas, formuluodamas principą, kad kiekvienas lietuvis gali apsigyventi Lietuvoje (šiuo atveju turima omenyje lietuviška asmens kilmė), yra išaiškinęs, kad piliečio samprata Konstitucijoje turi būti suprantama plačiau, t. y. turi apimti ir užsieniečius, ir asmenis be pilietybės⁴⁰.

Apertian pilietinių politinių teisių institutą, patvirtinama, kad „naudojimosi įtvirtintomis teisėmis ribojimo pagrindai 1922 m. Konstitucijoje buvo demokratiški, atitiko to meto pažangų požiūrį į žmogaus teises ir šiuolaikinę dominuojančią doktriną, kad tai gali būti daroma tik įstatymu ir visuomenės interesų apsaugos tikslu“⁴¹. Konstitucinis

³⁷ *Lietuvos Valstybės Konstitucija su paaikškinimais*. Kaunas: V. Jankūnaitė, 1922, p. 25; *Lietuvos valstybės konstitucija*. Sudarė K. Valančius. Vilnius, 1989.

³⁸ Maksimaitis, M.; Miliauskaitė, K.; Šapoka, G. *Valstybės ir teisės problemos lietuvių išsvijios publikacijose (1944–1990)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 53.

³⁹ 1995 m. sausio 24 d. išvada. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 9-199.

⁴⁰ Birmontienė, T. Žmogaus teisių, laisvių ir pareigų konstitucinė sistema. Birmontienė T.; Jarašiūnas E.; Kūris E.; Maksimaitis K.; Mesonis G.; Normantas A.; Pumputis A.; Vaitiekienė E.; Vidrinskaitė S.; Žilys J. *Lietuvos konstitucinė teisė*. Antrasis leidimas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 290–291.

⁴¹ Birmontienė, T. Žmogaus teisių ir laisvių koncepcija 1922 m. Lietuvos valstybės konstitucijoje. *Mūsų konstitucionalizmo raida*: straipsnių rinkinys. Vilnius, 2003, p. 130.

Teismas, formuluodamas asmens teisių ir laisvių ribojimo doktriną, ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją žmogaus konstitucinių teisių ir laisvių įgyvendinimą galima riboti, jeigu laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo⁴².

Tiesioginį poveikį įgyvendinant piliečių konstitucines demokratinės teisės ir laisvės darė konstituciniu lygmeniu reglamentuota nepaprastoji padėtis, galimybės ją įvesti ir svarbiausi jos taikymo padariniai⁴³. 1922 m. Konstitucijoje teigta, kad išimtinėmis sąlygomis, t. y. kilus karui, ginkluotam sukilimui, taip pat atsiradus „kitokiems pavojingiems neramumams“, skelbiama nepaprastoji padėtis ir sustabdomos piliečių konstitucinės teisės ir laisvės – asmens ir buto neliečiamumo, korespondencijos ir susižinojimo slaptumo, žodžio ir spaudos, susirinkimų, draugijų ir sąjungų. Reikia pasakyti, kad šių, nors ir kitaip formuluojamų, teisių ir laisvių laikinas apribojimas, įvedus karo ar nepaprastąją padėtį, numatomas ir galiojančios Konstitucijos 145 straipsnyje⁴⁴. Tačiau dėl 1922 m. Konstitucijos reguliavimo taip pat pabrėžiama, kad nepaprastoji (karo arba sustiprintos apsaugos) padėtis Lietuvos teritorijoje arba tam tikroje jos dalyje praktiškai galiojo visą tarpukarį, todėl teisinę Lietuvos piliečių padėtį dažnai lėmė tvarka, Konstitucijoje laikyta išimtinė, nuolatinė nepaprastosios padėties taikymo praktika iškreipė žmogaus teisių įgyvendinimo

⁴² 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 1-7 ir kt.

⁴³ Maksimaitis, M. Lithuania's Constitutions Adopted in 1918–1940. *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 86–87.

⁴⁴ Nors galiojančioje Konstitucijoje pateiktas platesnis šiomis aplinkybėmis ribojamų teisių ir laisvių sąrašas: „įvedus karo ar nepaprastąją padėtį, laikinai gali būti apribojamos teisės ir laisvės, nurodytos Konstitucijos 22, 24, 25, 32, 35 ir 36 straipsniuose“.

praktiką⁴⁵ ir trukdė atsiskleisti demokratijai, kurią, remiantis Konstitucija, nuoširdžiai tikėtasi puoselėti⁴⁶.

Pilietinės, socialinės, ekonominės ir kultūrinės piliečių teisės buvo įtvirtintos ir kituose 1922 m. Konstitucijos skyriuose ir tuo ji struktūriškai panaši į 1992 m. Konstituciją.

Antai, turėdami omenyje tai, kad demokratiškai atstovaujamyjū valstybės valdžios institucijų rinkimai yra vienas iš esminių demokratinės valstybės požymių, nes per rinkimus piliečiai įgyvendina teisę kartu su kitais dalyvauti valdant savo šalį (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 23 d. išvada⁴⁷ ir kt.), matome, kad 1922 m. Konstitucijos III skyriuje „Seimas“ įtvirtinta rinkimų teisė (24 straipsnis: „Rinkti atstovus į Seimą turi teisės pilnateisiai Lietuvos piliečiai, vyrai ir moterys, turintieji ne mažiau kaip 21 metus amžiaus, o būti renkamiems – turintieji ne mažiau kaip 24 metus amžiaus“). Beje, 1922 m. Konstitucijoje demokratiniai rinkimai buvo siejami ne tik su Seimo rinkimais, bet ir su savivaldos atstovaujamosiomis institucijomis (70 straipsnio 2 dalis: „vietos savivaldybės organų rinkimų pagrindan dedama visuotinis, lygus, tiesus ir slaptas balsavimas“).

1922 m. konstitucinis reguliavimas rodo, kad Konstitucijoje buvo įtvirtintos aukščiausiųjū viešosios valdžios institucijų rinkimų teisės nuostatos, reglamentuojančios Seimo, Respublikos Prezidento, savivaldos institucijų rinkimus; teisinis reguliavimas nustatė gana veiksmingas konstitucines Seimo rinkimų demokratiškumo garantijas, užtikrinančias platų rinkimų teisę (tiek aktyviąją, tiek pasyviąją) turinčių

⁴⁵ Reiktų pridurti, kad, esant tuomečiam laikotarpiui būdingiems piliečių teisių, motyvuojant nepaprastą padėtimi, apribojimams, darsyk patvirtintina konstitucinės kontrolės institucijos, galėjusios tirti šių apribojimū konstitucingumo klausimus, stoka 1922 m. Konstitucijoje. Laučka, J. B. Keletas žvilgsniū į Lietuvos 1922 m. Konstituciją: jos kilmė ir pagrindiniai principai. *Aidai*. 1985, Nr. 3; Maksimaitis, M. Nepriklausomos Lietuvos konstitucinės santvarkos modeliavimas iševijos teisininkū darbuose. *Teisė*. T. 31 (1997), p. 103–104.

⁴⁶ Maksimaitis, M. Lithuania’s Constitutions Adopted in 1918–1940. *Lithuanian constitutionalism: the past and the present*. Vilnius, 2017, p. 87.

⁴⁷ *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 114-2644.

asmenų ratą, Seimo rinkimų periodiškumą, demokratiškų Seimo rinkimų vykdymą⁴⁸.

Kartu su piliečių rinkimų teisėmis joje įtvirtinti ir tiesioginės demokratijos pagrindai: 20 straipsnyje – piliečių įstatymų iniciatyvos teisė (25 tūkstančiai piliečių galėjo pateikti Seimui įstatymo sumanymą), 102 straipsnyje – piliečių teisė siūlyti Konstitucijos pataisas (iniciatyvą pakeisti arba papildyti Konstituciją galėjo siūlyti 50 tūkstančių piliečių), 103 straipsnio 2 dalyje – piliečių teisė inicijuoti referendumą dėl Seimo priimto Konstitucijos pakeitimo (tokią iniciatyvą turėjo taip pat 50 tūkstančių piliečių).

Ekonomines ir socialines teises įtvirtinusios 1922 m. Konstitucijos nuostatos liudijo, kad Lietuvos valstybė galėjo būti laikoma socialiai orientuota, siekiančia laiduoti šias teises, kaip ir pagal 1992 m. Konstituciją⁴⁹. Pavyzdžiui, 1922 m. Konstitucijos XI skyriuje „Valstybės ekonominės politikos pagrindai“ buvo įtvirtinta darbo ir iniciatyvos laisvė (88 straipsnis: „visose ūkio srityse kiekvienam piliečiui laiduojama darbo ir iniciatyvos laisvė“, „ūkio gyvenimas yra tvarkomas taip, kad kiekvienas pilietis turėtų darbo“). XIII skyriuje „Socialinė apsauga“ pakloti socialinės apsaugos pagrindai (97 straipsnio 2 dalis: „valstybė saugoja atskirais įstatymais darbininką ligoje, senatvėje, nelaimingais atsitikimais ir darbo trūkstant“ (ši nuostata nurodoma ir 1997 m. kovo 12 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime)⁵⁰; 98

⁴⁸ Pukanasytė, I. Rinkimų teisė XX a. pradžios Lietuvos konstitucijose. *Konstitucinė jurisprudencija*. 2014, Nr. 2 (34), p. 280.

⁴⁹ Konstitucinis Teismas, plėtodamas valstybės socialinės orientacijos principo turinį, yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Lietuvos valstybė yra socialiai orientuota; valstybės socialinė orientacija atsispindi įvairiose Konstitucijos nuostatose, kuriomis įtvirtintos žmogaus ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės, taip pat pilietinės ir politinės teisės, visuomenės ir valstybės santykiai, socialinės paramos ir socialinės apsaugos pagrindai, Tautos ūkio organizavimo ir reguliavimo principai, valstybės institucijų organizavimo ir veiklos pagrindai ir kt. Žr. 2004 m. kovo 5 d., 2012 m. vasario 6 d. nutarimai (*Valstybės žinios*. 2004, Nr. 38-1236; *Valstybės žinios*. 2012-09-21, Nr. 109-5528) ir kt.

⁵⁰ *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 23-546.

straipsnio 2 dalis: „įstatymais saugojama ir palaikoma šeimos sveikata ir socialinė gerovė“; 100 straipsnis: „visų laipsnių mokyklos yra visiems lygiai prieinamos“). IX skyriuje „Švietimo reikalai“ buvo įtvirtintas privalomas pradinis mokslas (81 straipsnis).

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje tradiciškai gyveno įvairių tautybių žmonės, atskiras 1992 m. Konstitucijos VII skyrius buvo skirtas tautinių mažumų teisėms: joms laiduota kultūrinė autonomija – galimybė savarankiškai spręsti švietimo, labdaros, tarpusavio pagalbos klausimus (73 straipsnis), taip pat teisė įvesti savo nariams mokesčius „tautinės kultūros reikalams“, gauti finansinę paramą iš valstybės ir savivaldybių (74 straipsnis).

Konstitucinis socialinių žmogaus teisių įtvirtinimas, ypač atskiro X skyriaus „Tikybės ir kulto reikalai“ įtraukimas į 1992 m. Konstituciją, liudija katalikiškos socialinės doktrinos įtaką jos nuostatomis. Su Steigiamojo Seimo daugumą sudariusio krikščionių demokratų bloko dominavimu reikėtų sieti pirmiausia 1992 m. Konstitucijos 80 straipsnio nuostatas dėl privalomo religijos mokymo, nors buvo joms priešintasi, pasisakant už valstybės ir Bažnyčios atskyrimą, remiant pasaulietinio švietimo, tikėjimo ir sąžinės laisvės idėjas.

Nors dar 1920 m. Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje buvo skelbiamas mirties bausmės panaikinimas⁵¹, 1922 m. Konstitucijoje nebuvo įrašyta, kad valstybėje nėra mirties bausmės (šios idėjos šalininkai teigė, kad mirties bausmė prieštarauja visuomenės sąžinei). Buvo nutarta į 1922 m. Konstituciją neįtraukti jokių nuostatų dėl mirties bausmės ir palikti šį klausimą spręsti paprastais įstatymais. Mirties bausmės uždraudimo idėjai buvo lemta išsipildyti tik 1998 m.: Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimu⁵²

⁵¹ Tiesa, gan greitai dėl sudėtingos politinės situacijos ši bausmė vėl buvo pradėta taikyti. Birmontienė, T. Žmogaus teisių ir laisvių koncepcija 1922 m. Lietuvos valstybės konstitucijoje. *Mūsų konstitucionalizmo raida*: straipsnių rinkinys. Vilnius, 2003, p. 126.

⁵² *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 109-3004.

Baudžiamojo kodekso nuostatą dėl mirties bausmės pripažino anti-konstitucine.

Apibendrinant galima pasakyti, kad 1922 m. Konstitucijoje išdėsant žmogaus teises siekta įtvirtinti prigimtinių teisių apsaugos idėją, ribojant valdžios galias kištis į šių teisių įgyvendinimą. Įtvirtintų pilietinių ir politinių teisių sąrašas buvo būdingas Vakarų demokratijoms. Konstitucijoje buvo sudarytos prielaidos naudoti žmogaus teisėmis ir laisvėmis ribojimą suvokti kaip pagrįstą bendraisiais žmogaus teisių ribojimo teisėtumo kriterijais, įtvirtintais tarptautinėje teisėje.

2.3. Valdžių padalijimo principas

Demokratija nėra paprasčiausia daugumos valdžia, ji neturi sudaryti prielaidų visą valdžią sutelkti vieno asmens ar institucijos rankose, kad absoliučiai dominuotų kuri nors valdžios institucija. Todėl vienas svarbiausių demokratinės valstybės konstitucinių principų – valdžių padalijimas, suponuojantis tam tikrą trijų skirtingų pagal prigimtį ir paskirtį valstybės valdžių (įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės) pusiausvyrą bei stabdžių ir atsvarų tarp šių valdžių sistemą, kuri neleistų įsigalėti vienai iš jų. Remiantis Konstituciniu Teismu, konstitucinis valdžių padalijimo principas – pagrindinis demokratinės teisinės valstybės organizacijos ir veiklos principas (2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas⁵³ ir kt.); realiai įgyvendinant šį principą, imama sustiprinti žmogaus teisių garantijas (1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas⁵⁴).

Šis principas buvo įtvirtintas 1922 m. Konstitucijos 2 straipsnyje, kuriame skelbta, kad „Valstybės valdžią vykdo Seimas, Vyriausybė ir Teismas“. Vis dėlto galima konstatuoti, kad konstituciškai valdžių galių pusiausvyrą suteikiant Seimui akivaizdžią pirmenybę prieš kitas

⁵³ *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 181-6708.

⁵⁴ *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 126-2962.

valstybės valdžios institucijas nebuvo pakankamai užtikrinta⁵⁵. Tam įtakos turėjo tuomet vyravęs tikėjimas besąlyginiu atstovaujamosios valdžios teisumu ir tuo, kad parlamentas yra pakankamas demokratijos garantas, savaime galintis panaikinti bet kokias krizes.

Antai, analizuojant 1922 m. Konstitucijos nuostatų visumą, matoma, kad Seimui priklausė išimtinė įstatymų leidybos teisė (27 straipsnis), valstybės biudžeto ir „jo išpildymo“ tvirtinimas (29 straipsnis), Vyriausybės priežiūra ir kontrolė duodant jai „paklausimus bei interpeliacijas“ ir skiriant „revizijas“ (28 straipsnis), kompetencija „pradėti ir baigti karą“ (31 straipsnis), ratifikuoti svarbiausias Vyriausybės sudaromas tarptautines valstybės sutartis (30 straipsnis). Nors pagal 1922 m. Konstituciją Vyriausybę sudarė Respublikos Prezidentas ir Ministerių Kabinetas (40 straipsnis), pastarasis buvo atsakingas tik Seimui: pagal 59 straipsnį Ministerių Kabinetas „solidaringai“ atsakė Seimui už bendrą Vyriausybės politiką, o kiekvienas ministeris skyrium atsakė Seimui už savo veiklą jam pavestose valdymo srityje; ministrai privalėjo turėti Seimo pasitikėjimą ir atsistatydinti Seimui „stačiai“ pareiškus jiems nepasitikėjimą. Beje, panašūs parlamentinei respublikai būdingi klasikiniai Seimo įgaliojimai yra įtvirtinti ir dabartinėje Konstitucijoje. Pabrėžtina, kad dalis nuostatų kone pažodžiui buvo perkeltos iš 1922 m. Konstitucijos į 1992 m. Konstitucijos tekstą, tačiau jos buvo modifikuotos atsižvelgiant į šiuolaikinę valdžių padalijimo sampratą ir šalinant 1922 m. Konstitucijoje užprogramuotus trūkumus.

Vienas ryškiausių tokių 1922 m. Konstitucijos trūkumų buvo kone absoliuti Respublikos Prezidento priklausomybė nuo Seimo, savaime neleidusi sukurti nei valdžių pusiausvyros, nei veiksmingos stabdžių ir atsvarų sistemos įtvirtinant jų santykius (o kartu su minėtu konstitucinės kontrolės mechanizmu trūkumu buvo matyti visiškas Seimo

⁵⁵ Mokslininkų diskusija šiuo klausimu išsamiai aprašyta, pvz.: Maksimaitis, M. *Lietuvos valstybės konstitucijų istorija (XX a. pirmoji pusė)*. Vilnius: Justitia, 2005, p. 124–125; Žilyis, J. *Konstitucinis Teismas – teisinės ir istorinės prielaidos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p. 41.

dominavimas valstybės valdžių sistemoje). Antai Seimas rinko Respublikos Prezidentą (41 straipsnis) ir turėjo teisę kvalifikuota 2/3 balsų dauguma atstatydinti Respublikos Prezidentą nesibaigus jo kadencijai (44 straipsnio 3 dalis). Sutapo Seimo ir Respublikos Prezidento kadencijų trukmė – 3 metai (25 straipsnio 1 dalis ir 44 straipsnio 1 dalis). Nors pagal 52 straipsnio 1 dalį Respublikos Prezidentas turėjo teisę paleisti Seimą, šios teisės įgyvendinimas buvo susijęs su rizika Respublikos Prezidentui pačiam netekti savo pareigų, nes jis turėjo būti perrenkamas naujam Seimui susirinkus (52 straipsnio 2 dalis). Taigi Respublikos Prezidentas galėjo vykdyti savo pareigas tik turėdamas jį išrinkusio Seimo politinį pasitikėjimą.

Net vienas svarbesnių Respublikos Prezidento įgaliojimų – santykinio (suspensyvinio) veto teisė⁵⁶, kuri nesant teisminės kontrolės galėjo būti veiksmingas Seimo priimamų įstatymų konstitucingumo saugiklis, buvo apribotas Seimo naudai. Pagal 1922 m. Konstitucijos 50 straipsnio 4 dalį Seimas galėjo atimti Respublikos Prezidentui galimybę pasinaudoti šia teise: „jei Seimas 2/3 visų atstovų balsais pripažįsta įstatymo paskelbimą esant skubotą, tad Respublikos Prezidentas neturi teisės grąžinti jį Seimui antrą kartą svarstyti“ (pagal 1992 m. Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalį tokia galimybė Seimui nesuteikta).

1922 m. Konstitucijoje Respublikos Prezidentas traktuojamas kaip valstybės vadovas ir aukščiausias vykdomosios valdžios pareigūnas. Jo įgaliojimai panašūs į 1992 m. Konstitucijoje nustatytus įgaliojimus tuo požiūriu, kad jam suteikti daugiausia reprezentaciniai ir vadovavimo šalies gynybai įgaliojimai, taip pat tuo, kad daugeliu atvejų jo įgaliojimų įgyvendinimas priklausė nuo Ministerių Kabineto ir kartu – nuo parlamento politinės daugumos (beje, kitaip nei 1992 m. Konstitucijoje,

⁵⁶ Pagal Konstitucijos 50 straipsnio 3 dalį Respublikos Prezidentas turėjo teisę „per 21 dieną, skaitant nuo įstatymo įteikimo dienos, grąžinti Seimui su savo pastabomis Seimo priimtąjį įstatymą antrą kartą apsvarstyti“; jeigu po to Seimas antruoju svarstymu priimtų tą patį įstatymą absoliutine visų atstovų balsų dauguma, Respublikos Prezidentas privalėjo jį paskelbti.

1922 m. Konstitucijoje nebuvo atskiro Respublikos Prezidentui skirto skyriaus, o pagal jos 40 straipsnį Respublikos Prezidentas kartu su Ministerių Kabinetu sudarė Vyriausybę (kaip vykdomąją valdžią) ir jo veikla kartu su Ministerių Kabinetu reguliuota bendrame skyriuje „Vyriausybė“). Antai pagal 1922 m. Konstitucijos 46 straipsnį Respublikos Prezidentas atstovavo Respublikai ir akreditavo pasiuntinius, o pagal 53 straipsnio 1 dalį buvo „vyriausias visų Respublikos ginkluotų pajėgų viršininkas“, tačiau už ginkluotųjų pajėgų tvarkymą ir vadovavimą joms Seimui atsakė Ministerių Kabinetas (atitinkamas ministeris), karo metais Respublikos Prezidentas galėjo skirti vyriausiąjį kariuomenės vadą tik Ministerių Kabineto siūlymu (53 straipsnio 2 ir 3 dalys), tik Ministerių Kabineto siūlymu Respublikos Prezidentas galėjo įvesti karo ar nepaprastąją padėtį karo ar kitokių pavojingų neramumų atveju (32 straipsnis). Pagal 1922 m. Konstituciją Respublikos Prezidentas skyrė Ministerį Pirmininką ir tvirtino jo sudarytą Ministerių Kabineta, priėmė Ministerių Kabineto atsistatydinimą (47 straipsnis), galėjo dalyvauti Ministerių Kabineto posėdžiuose ir juose pirmininkauti, reikalauti iš Ministerių Kabineto ir ministerių pranešimų raštu apie jų darbą (54 straipsnis), skyrė ir atleido valstybės kontrolierių (48 straipsnio 1 dalis) ir kitus valstybės pareigūnus įstatymų nustatytais atvejais (49 straipsnis), turėjo promulguoti įstatymus (50 straipsnio 1 dalis), taip pat turėjo teisę teikti malonę (51 straipsnio 1 dalis). Respublikos Prezidento priklausomybę nuo Ministerių Kabineto liudija 1922 m. Konstitucijos 55 straipsnis, pagal kurį visus Respublikos Prezidento aktus turėjo kontrasignuoti Ministeris Pirmininkas arba atitinkamas ministeris.

1922 m. Konstitucijos V skyrius „Teismas“, kurį sudarė šeši straipsniai (64–69 straipsniai), buvo skirtas teisminei valdžiai. Šie straipsniai nėra išskirtiniai savo turiniu, tačiau svarbiausia yra pats jų įtraukimas į Konstituciją atskiru skyriumi. Taip pirmą kartą Lietuvos konstitucingumo istorijoje ryškiai parodyta, kad Teismas kartu su Seimu ir Vyriausybe yra viena iš valstybės valdžių, nors ir keltinos abejonės dėl jos

lygiavertiškumo įstatymų vykdomajai ir ypač leidžiamajai valdžiai⁵⁷, žvelgiant iš galiojančios Konstitucijos perspektyvos. Apie tai, kad 1922 m. Konstitucijoje įtvirtintas Teismo nepriklausomumo principas, sprendžiame iš kelių nuostatų: 64 straipsnio, kuriame nustatyta, kad Teismas priima sprendimus vadovaudamasis tik įstatymu Respublikos vardu, ir 65 straipsnio 1 dalies, pagal kurią Teismo sprendimai gali būti keičiami ar naikinami tik Teismo. Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principą yra įvardijęs kaip vieną iš pagrindinių demokratinės valstybės bruožų⁵⁸; Teismo nepriklausomumas – esminė žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo garantija⁵⁹. Be to, 1922 m. Konstitucijos 68 straipsnyje įtvirtinta teisminės valdžios paskirtis spręsti apie „administracijos įsakymų teisėtumą“, kuri ateityje evoliucionuojant teismų praktikai galėjo apimti ir konstitucinę kontrolę. Taip, pasak žymaus mūsų konstitucionalisto Konstantino Račkausko, buvo nustatyta, kad „Lietuvos valstybė yra teisinė valstybė.“⁶⁰

Apibendrinant galima pasakyti, kad nors 1922 m. Konstitucijoje ir buvo įtvirtintas valdžių padalijimo principas, jam veiksmingai įgyvendinti trūko deramai subalansuotos valdžių galių pusiausvyros, stabdžių ir atsvarų sistemos. 1922 m. Konstitucija įtvirtino vadinamąją seimokratiją, kurią Kazys Šidlauskas yra apibūdinęs kaip valdymo formą, pagal kurią „įstatymų leidžiamoji galia – seimas yra aukščiausios valstybės valdžios galios turėtojas, žymiai nustelbdamas įstatymų vykdymo galią – vyriausybę“⁶¹. Tokia seimokratinė valdymo forma yra pagrindinis 1922 m. Konstitucijos trūkumas. Kaip yra pabrėžęs prof. Vytautas

⁵⁷ Mesonis, G. *Valstybės valdymo forma konstitucinėje teisėje: Lietuvos Respublika Vidurio ir Rytų Europos kontekste*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 131.

⁵⁸ Pvz., Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 101-2264.

⁵⁹ Konstitucinio Teismo 2001 m. vasario 12 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 14-445.

⁶⁰ Račkauskas, K. *Lietuvos konstitucinės teisės klausimais*. New York: Tėvų Pranciškonų sp., 1967, p. 64.

⁶¹ Šidlauskas, K. Netolimos praeities patyrimas: Lietuvos konstitucijų ydos ir jų pašalinimas. *Mūsų kelias*. 1948, Nr. 34 (146), p. 4.

Sinkevičius, „Konstitucijoje įtvirtintas aiškiai „seimokratinis“ režimas <...> neleido užtikrinti valstybės stabilumo, sudarė prielaidas staigiam ir ryškiam dalies visuomenės radikalėjimui, ne tik politinių jėgų, bet ir visuomenės susipriešinimui“⁶², pasibaigusiam 1926 m. gruodžio perversmu. Šis trūkumas pašalintas 1992 m. Konstitucijoje, joje numatytas tiesiogiai Tautos renkamo Respublikos Prezidento institutas ir kitokia nei Seimo Respublikos Prezidento kadencijos trukmė.

Išvados

Sisteminis požiūris į 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstituciją ir jos rengimo bei priėmimo kontekstą patvirtina prielaidą apie demokratinis šios Konstitucijos pagrindus, kurie buvo pakartoti, pratęsti ir (ar) patobulinti dabartinėje demokratinės teisinės valstybės Konstitucijoje. Žvelgiant iš galiojančios Konstitucijos perspektyvos, reikia pripažinti, kad nagrinėti 1922 m. konstitucinio reguliavimo aspektai, kurie nederėjo su šios Konstitucijos bendrai puoselėtu demokratinės santvarkos sukūrimo, „tvarkymosi demokratijos pagrindais“ siekiu, neleidžia iš esmės paneigti demokratinio Konstitucijos turinio.

1922 m. Konstitucija yra vienintelė demokratiškai priimta ir demokratinio turinio Lietuvos Valstybės Konstitucija iš tarpukario konstitucinio paveldo, įgyvendinusi abu 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės Akte paskelbtus pamatinius valstybingumo principus – nepriklausomybę ir demokratiją. Todėl būtent 1922 m. Konstitucijoje glūdi šiuolaikinės Lietuvos Respublikos konstitucinių demokratinų tradicijų ištakos. Iš 1922 m. Konstitucijos galiojančioje Konstitucijoje buvo perimta parlamentinės respublikos tradicija, taip pat vertingiausi Konstitucijos viršenybės, pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms bei valdžių padalijimo principų turinio elementai, į kuriuos rengiant 1922 m.

⁶² Sinkevičius, V. Įstatymo dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos vaidmuo ir vieta Lietuvos teisės sistemoje. *Parlamento studijos*. Nr. 1 (2004), p. 24.

Konstituciją jau buvo orientuotos ir pažangios Europos bei kitų valstybių konstitucijų demokratinės idėjos, ir tarptautiniai dokumentai.

1922 m. konstitucinio reguliavimo trūkumai identifikuoti valstybių konstitucijoms būdingų abiejų elementų – ir valdžių sąrangos, ir žmogaus teisių bei laisvių įtvirtinimo – aspektais. Konstitucijos viršenybės ir valdžių padalijimo principai, nenustačius konstitucinės kontrolės mechanizmo ir įtvirtinus tokią valdymo formą, kurią galima vadinti seimokratinę, buvo labiau deklaratyvūs. Be to, šalia pažangių žmogaus teisių ir laisvių garantijų buvo ir nuostata dėl privalomo tikybės mokymo, vertusi abejoti valstybės pasaulietiškumu. Nepavyko ir konstituciškai uždrausti mirties bausmės. Tačiau šie trūkumai buvo ir vertinga patirtis, į kurią atsižvelgta rengiant 1992 m. Konstituciją ir Konstituciniam Teismui aiškinant jos nuostatas. 1992 m. Konstitucijoje, suvokiamoje kartu su ją aiškinančia Konstitucinio Teismo jurisprudencija, jau įgyvendintos tokios idėjos kaip valstybės pasaulietiškumas, mirties bausmės draudimas, patobulinta valstybės valdžių pusiausvyra ir sustiprintas Respublikos Prezidento institutas.

Net ir turėdama šių trūkumų, demokratinė 1922 m. Konstitucija gerokai pralenkė laiką, įgyvendindama demokratijos, laisvės, teisingumo, piliečio teisių ir laisvių idealus. Ne veltui istoriko prof. Zenono Ivinskio teigta, kad „tik realizuojant tokios rūšies demokratiją, kaip ir ji buvo lietuvių tautai garantuota Steigiamojo Seimo priimtoje konstitucijoje, tegalima kalbėti apie laisvą ir tikrą demokratiją“, „kad jokie kiti pakaitalai šito idealo negalėjo ir negali atstoti“⁶³. Esminius 1922 m. Konstitucijos principus paneigė 1926 m. perversmas, tad prie tikros demokratijos, kuri orientuota į vertybes, besiremiančias asmens laisvės, politinės laisvės ir įstatymų viršenybės principais⁶⁴, vėl grįžta nuolatinėje Konstitucijoje tik 1992 metais.

⁶³ Ivinskis, Z. Lietuvos Steigiamasis Seimas. Jo kilmė ir reikšmė. *Į laisvę*, 1970, Nr. 50, p. 24; Maksimaitis, M. Nepriklausomos Lietuvos konstitucinės santvarkos modeliavimas išveivijos teisininkų darbuose. *Teisė*. T. 31 (1997), p. 99–100.

⁶⁴ Europos Tarybos statutas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13–481.

FOUNDATIONS OF A DEMOCRATIC STATE IN THE 1922 CONSTITUTION OF THE STATE OF LITHUANIA FROM THE CURRENT CONSTITUTION

DAINIUS ŽALIMAS

Summary

Keywords: principle of democracy; 1922 Constitution of the State of Lithuania; principle of the supremacy of the Constitution; respect for human rights and freedoms; principle of the separation of powers; 1992 Constitution of the Republic of Lithuania.

This article analyses the 1922 Constitution of the State of Lithuania according to its *travaux préparatoires* in terms of the features characterising the consolidation of three principles – principles of the supremacy of the Constitution, respect for human rights, and the separation of powers. It highlights the merits along with shortcomings of their consolidation in the light of the then period and the present-day perspective based on the 1992 Constitution currently in force. The 1922 Constitution of the State of Lithuania is the only democratically enacted Constitution of pre-war constitutional heritage to have consolidated democratic content and to have put into effect both

fundamental principles of statehood – independence and democracy – proclaimed in Lithuania's Act of Independence of 16 February 1918. Therefore, it is precisely the 1922 Constitution that laid down the beginnings of the constitutional democratic traditions of the modern Republic of Lithuania. From the 1922 Constitution, the 1992 Constitution currently in force adopted the tradition of the parliamentary republic, as well as the most valued elements of the principles of the supremacy of the Constitution, respect for human rights, and the separation of powers. The shortcomings of the 1922 Constitution of the State of Lithuania were resolved in the 1992 Constitution.

Įteikta 2017 m. spalio 2 d.